

פרנס השנה

ברכת ידידות והוקרה,
לידידנו היקר

הרה"ח

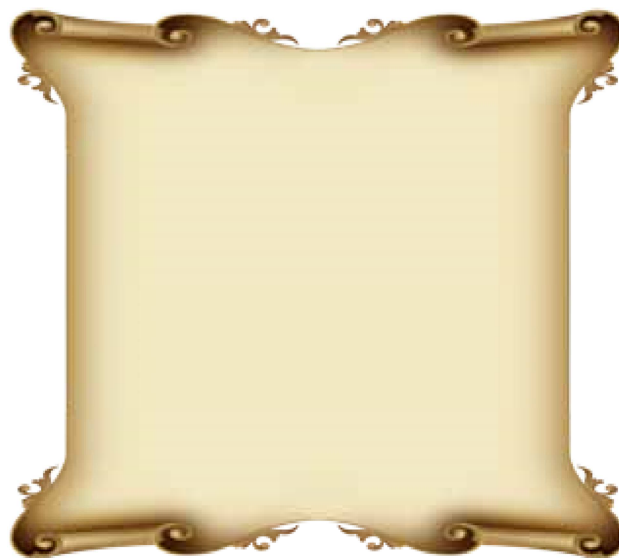
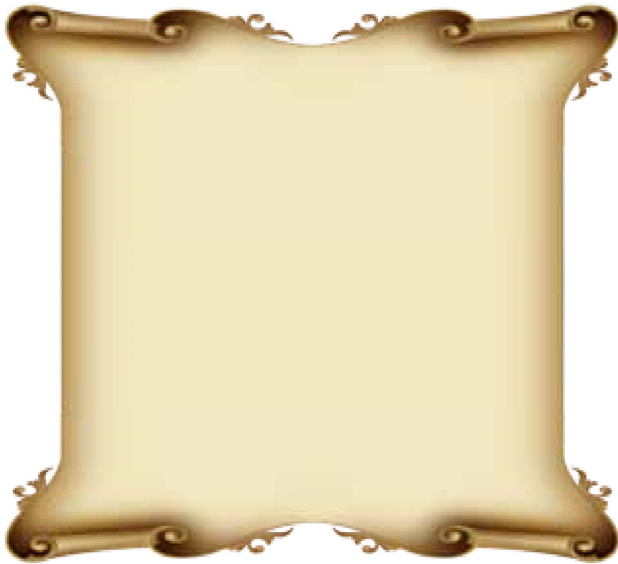
ר' רפאל אהרן קנאפפלער שיחי'

על אשר נשאו לבו בתשואות חן
לנדבת הגליון

לע"נ אביו

הרה"ח ר' צבי בהרה"ח ר' אברהם יהודה

תעמוד זכות הרבים
לו ולכל משפחתו ויתברכו
בכל מילי דמיטב

טובים דודיך

מאמר אי זה ספר כריתות

'בביאור עומק שאגת הצדיק 'אין שום יאוש בעולם'

אי זה ספר כריתות אמכם בתוך דברי הנחמה

בנחמתא דספר ישעיה (פרק נ א והוא הפטרת עקב) כתוב: "פה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונתיכם נמפרתם ובפשעיכם שלחה אמכם:" ופירושו מבואר בחז"ל (סנהדרין קה) "שמואל אמר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו (לפני ישעיה הנביא) אמר להן חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקדוש ברוך הוא לנביא לך אמור להן 'איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה' או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם ע"כ: ולכאורה צריך ביאור איזה שייכות יש לנבואה זו ולנחמה, הרי לפי הנראה יותר הוא משתייך לדברי תוכחה שהקב"ה מוכיח את ישראל שישבו אליו ואין להם להפטר בטענת גירושין, ומכיון שנכתב בתוך דברי הנחמות וגם אומרים אותו בהפטרת זו דנחמתא על כרחך שטמון בזה סוד הנחמה והדבר אומר דרשני.

כי אין שום יאוש בעולם כלל – ואמר בזה"ל קיין יאוש איז גאר ניט פאר האנדין

ונפתח פיתחא להאי ענינא בהמבואר בליקו"מ (תנינא עט) בזה"ל: "והעקר לחזק עצמו בכל מה שאפשר, כי אין שום יאוש בעולם כלל. ואמר אז בזה הלשון: קיין יאוש איז גאר ניט פאר האנדין, ומשך מאד אלו התבות קיין יאוש וכו' ואמרם בכח גדול ובעמקות נפלא ונורא מאד, כדי להורות ולרמז לכל אחד ואחד לדורות, שלא יתיאש בשום אופן בעולם, אפלו אם יעבר עליו מה, ואיך שהוא, אפלו אם נפל למקום שנפל, רחמנא לצלן, מאחר שמחזק עצמו במה שהוא, עדין יש לו תקוה לשוב ולחזר אליו יתברך":

התורה הזאת נאמרה בשבת נחמו באומאן סמוך להסתלקותו

ובשיחות הר"ן (שיחה קנד) כתב על זאת התורה: "דע כי זאת התורה נאמרה בשבת נחמו באומאן סמוך להסתלקותו. ומעשה שהיה כך היה. באותה העת בסמוך נכנס לדירה אחרת שנסתלק שם. ואותה הדירה היתה טובה לפניו מאד לישיב בה, כי היה לו שם רחבת ידים ואויר יפה כי היה שם גן לפני החלונות. אך הדירה היתה של וכו'. וסמוך לשבת נחמו נכנס לשם. ועל אותו השבת נתקבצו כמה אנשים חדשים גם ישנים שבאו אליו על שבת קדש והיה קבוץ גדול: ובליל שבת קדש נכנס

מאמר אי זה ספר כריתות

בביאור עומק שאגת הצדיק 'אין שום יאוש בעולם'

מחדרו לבית שהיה העולם מקובצים שם. והיה חלוש מאד מאד כמעט לא היה לו כח לדבר. ותכף קדש על הכוס. ואחר הקדוש ישב אצל השולחן ולא חזר לחדרו תכף כדרכו תמיד בעת הקבוץ. וישב בחלישות גדול והתחיל לשיח ולדבר מעט בחלישות ובעיפות גדול:

ענה ואמר: מה אתם נוסעים אצלי? הלא אני איני יודע עתה כלל?! כשאני אומר תורה יש לכם על מה לנסע ולבוא אלי, אבל עתה על מה באתם? הלא אני איני יודע עתה כלל?! כי אני עתה רק פראסטיק לגמרי. והאריך בשיחה זאת וכפל ושלש כמה פעמים שאינו יודע כלל ושהוא רק איש פשוט לגמרי ושהוא פראסטיק. ואז אמר שהוא מחיה את עצמו עתה רק במה שהיה בארץ ישראל. והאריך בשיחה זאת שבאמת לאמתו אינו יודע כלל וכלל לא ושהוא רק פראסטיק לגמרי, רק שהוא מחיה את עצמו במה שהיה בארץ ישראל, ומתוך שיחה זאת התחיל לדבר ולבאר כל ענין הנורא ההוא (ככל המבואר באריכות בתורה הזאת בליקו"מ) איך מחיה את עצמו בעת הפשיטות מהדרך של ארץ ישראל. ושבזה מחיין את כל הפשוטים שבעולם.....

ואז צעק מעמק הלב: גיוואלד זייט אייך ניט מיאש! (אהה! אל תיאשו את עצמכם!)

ואחר כך בא בשמחה גדולה וצוה לזמר אזמר בשבחין תכף קדם נטילת ידים לסעודה (מה שדרכו היה תמיד לזמר אחר ברכת המוציא). וגם, בעתים הללו שהיה חלוש מאד על פי רב לא היו מזמרים כלל, אך עכשו מגדל השמחה צוה לזמר תכף. וגם הוא בעצמו היה מזמר עמנו יחד. ואחר כך היה מדבר ומשיח עמנו הרבה בשמחה גדולה ובחן אמתי נפלא ונורא מאד מאד. וישב כל הסעודה בשמחה רבה ודבר והשיח הרבה עמנו וחזק אותנו מאד מאד בכמה וכמה לשונות וקצת מזה נדפס. ואז צעק מעמק הלב: **גיוואלד זייט אייך ניט מיאש! (אהה! אל תיאשו את עצמכם!)** ואמר בזה הלשון: קיין יאוש איז גאר ניט פאר האנדין! : ואי אפשר לצייר הרמזים שרמז לנו בתנועותיו הקדושים איך להתחזק עד אין קץ ותכלית. והתפאר בעצמו שהוא עתה בשמחה גדולה. ואמר שהוא ביראה ובשמחה. ואמר בלשון אשכנז: איך בין היינט פרום פריילך. ולציר ולבאר החן האמת והיפי והפאר והקדושה והיראה והשמחה של אותו השבת לא **יספיק כל עורות אילי נביות לבאר" עכ"ל הנוגע לענינינו:**

השם נחמן על שם 'זה ינחמינו ממעשינו ומעצבון ידינו'

ומדאמר זאת רבינו בשבת נחמו ומה גם בשנה האחרונה לימי חייו עלי אדמות, על כרחך שטמון בה סוד השארת נחמה לבני ישראל, וביותר בהיותו המנחם הגדול כהוראת שמו 'נחמן' וכמו שאמר דודו הרה"ק ר' ברוך ממעזיבוז זצ"ל לאחותו הצדקנית פייגא ע"ה אמו של רבינו בעת קריאת שמו 'נחמן' שיתקיים בו הכתוב 'זה ינחמינו ממעשינו ומעצבון ידינו' כידוע.

מאמר אי זה ספר כריתות

בביאור עומק שאגת הצדיק 'אין שום יאוש בעולם'¹

כח הנחמה הוא אצל הצי"ע

וכן מבואר מכמה מקומות שהצדיק שהוא בחי' 'יסוד יוסף' יש בו כח הנחמה, וכמו שתרגם יונתן על הכתוב (בראשית מה כח) 'רב עוד יוסף בני חי' - 'ואמר ישראל סגין טבוון עבד עמי ה' שיזבני מן ידוי דעשו ומן ידוי דלבן ומן ידוי דכנענאי דרדפו בתראי וסגיין נחמן חמת וסכיתי למחמי ולדא לא סכית דעד כדון יוסף ברי קיים איזל כדון ואחמיניה קדם דאמית' הרי לן רמז שהצדיק הוא סוד הנחמה השלימה, וכמו כן כתוב ביוסף ואחיו (בראשית נ כא) 'וינח"ם אותם וידבר על לב"ם' וכן מצינו בכועז שבחי' ציס"ע כידוע, שאמר לו רות (רות פרק ב יג) "וּתְאָמַר אֲמָצְא חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי פִּי נְחַמְתָּנִי וְכִי דַבַּרְתָּ עַל ל"ב שְׁפָחֶתְךָ" הרי לן שהצדיק יש בו סוד הנחמה ודבור על לב בסוד הכתוב בנבואת ישעיה נחמ"ו נחמו עמי כו' דברו על ל"ב ירושלי"ם'.

אין שום יאוש בעולם - שכל אנושי או כח דקדושה של ציס"ע

ובכן נבוא להתבונן בסוד אימרה זו, דהנה לכאורה במושכל ראשון נראה שאימרה זו דאין שום יאוש בעולם הוא דבר המושג בשכל אנוש ויסודו בחכמת חיים בלבד, כמו שרואים במציאות בעולם איך שאנשים פושטי רגל בשיקוע בחובות עצומים לרבים, שהיו מתביישים לצאת לרחוב מרוב חרפה ופחד מהנושים, ומפני שלא היה נראה להם פתח תקוה לצאת מפח נפילתם נתיאשו לגמרי, והנה ביום מן הימים רואים אותם חוזרים ומצליחים ומתעשרים ונשכח כל ימי רעבונם ומפלתם, וכן הוא בעניני רוחניות שרואים הרבה שהיו מונחים בשאל תחתיות ולא היה נראה להם תקוה לצאת מטיט רפשם לעולם, וביום מן הימים מתנוצץ אור נשמתם ומתעלים בקדושה.

ומצד שני מוצאים גם להיפך שיש אנשים שלא התיאשו בעת נפילתם ובכל זאת לא הועיל להם ונשארו במצבם השפל כל ימיהם, הרי שהדבר מושג בשכל אנושי בחכמת חיים, דאין שום יאוש בעולם ובין ברוחניות ובין בגשמיות יש אפשרות להתרומם מעומק השיפלות אל רום המעלה, אם כן מה צריך לזה כח הצדיק שיגלה 'דאין שום יאוש בעולם', ומה הוא הענין שאמרו בצעקה מעומק הלב בעמקות נפלא ונורא מאוד וברימוזי תנועותיו הקדושות כמבואר בשיחה שם, שכל זה מראה באצבע שמונח באימרה זו סוד פנימי דקדושה שצריך לזה הארת צדיק יסוד עולם והדבר אומר דרשני.

עבודת אזמרה

ואמיתת הביאר בזה הוא שרביז"ל גילה בזה ענין אחר לגמרי מהמובן בשכל האנושי וחכמת חיים, והוא כסוד המבואר הרבה בגילוי 'עבודת אזמרה' שגילה רביז"ל¹ (ל"ק רפב), שאף בעת שהאדם

¹ ליקו"מ (קמא רפב) דע כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות, ואפלו מי שהוא רשע גמור, צריך לחפש ולמצא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט אינו רשע, ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב, ודן אותו לכף זכות, על ידי זה מעלה אותו באמת לכף זכות, ויוכל להשיבו בתשובה, וזה בחינת (תהלים ל"ז): "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו" הינו שהפסוק מזהיר לדון את הכל לכף זכות, ואף על פי שאתה רואה שהוא רשע גמור, אף על פי כן צריך אתה לחפש ולבקש למצא בו מעט טוב ששם אינו רשע וזהו ועוד מעט ואין רשע, שצריך אתה לבקש בו עוד מעט טוב שיש בו עדין, ששם אינו רשע, כי אף על פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדין, כי איך אפשר שלא עשה

בביאור עומק שאגת הצדיק אין שום יאוש בעולם¹

מוצא את עצמו בשפל המצב ברוחניות ואף אם הוא בעמקי שאול תחתיות, בכל זאת יחיה וישמח את עצמו בנקודות הטובות אשר בו שבוה יעלה מכף חוב לכף זכות ויתהפך להיות כולו טוב בסוד הכתוב 'ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו' שע"י שיסתכל על העוד מעט שאינו רשע הם נקודותיו הטובות עי"ז תתבונן שאינו נמצא עוד במקומו השפל, והדברים נאמרו גם בהסתכלות על אחרים שע"י שיסתכל בנקודות הטובות אשר בהם יעלה אותם מכף חוב לכף זכות והדברים עתיקים.

עצמותו של איש הישראלי הוא טוב גמור

והנה כבר נתבאר במאמרינו הרבה סוד הענין בזה, דלכאורה איך ישמח האדם המלא חטאים עוונות ופשעים בכמה נקודות טובות בודדים, שהרי זה דומה לעשיר שאבד כל רכושו ונעשה בעל חוב על סכומים אדירים, ונאמר לו שישמח בכמה פרוטות בודדות שנשארו בכיסו ושעל ידי שמחה זו יחזור לעשירותו ויפטר מחובותיו הלא לחוכא תהיה בעיניו, וא"כ מהו עומק ביאור סוד עבודת אזמרה בשמחה בנקודות הטובות אתמהה, והתבאר בסודן של דברים שהצדיק בא לגלות דהטוב שבאיש הישראלי הוא עצמיותו האמיתי משא"כ החטאים אינם שייכים אליו כלל, וכלשון רביז"ל (ל"ח)² "כי כשישראל נופלים בעוונות, חס ושלום, זהו משאוי כבוד מאד, שאי אפשר לשא כלל המשאוי הכבוד הזה, בבחינת: "כמשא כבוד יכבדו ממני" (תהלים ל"ח), כי מי שיודע קדשת ישראל מאין הם לקוחים, ויודע רוחניות ודקות של ישראל הוא יודע, שישראל הם רחוקים לגמרי מעוון, ואין עוון שיך להם כלל לא, לפי גדל קדשתם משרשם וגדל דקותם ורוחניותם".

איזה מצוה או דבר טוב מימיו, ועל ידי זה שאתה מוצא בו עוד מעט טוב ששם אינו רשע, ואתה דן אותו לכף זכות, על ידי זה אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות, עד שישוב בתשובה על ידי זה, וזהו ועוד מעט ואין רשע, על ידי שמוצא בהרשע עוד מעט טוב, ששם אינו רשע, על ידי זה והתבוננת על מקומו ואיננו, הינו כשתתבונן ותסתכל על מקומו ומדרגתו, ואיננו שם על מקומו הראשון, כי על ידי שמוצאין בו עוד מעט טוב, איזה נקדה טובה, ודנין אותו לכף זכות, על ידי זה מוציאין אותו באמת מכף חובה לכף זכות. וזהו והתבוננת על מקומו ואיננו כנ"ל, והבן :

וכן צריך האדם למצא גם בעצמו, כי זה ידוע שצריך האדם לזהר מאד להיות בשמחה תמיד, ולהרחיק העצבות מאד מאד. ואפילו כשמתחיל להסתכל בעצמו ורואה שאין בו שום טוב, והוא מלא חטאים, ורוצה הבעל דבר להפילו על ידי זה בעצבות ומרה שחורה, חס ושלום, אף על פי כן אסור לו ליפל מזה, רק צריך לחפש ולמצא בעצמו איזה מעט טוב, כי איך אפשר שלא עשה מימיו איזה מצוה או דבר טוב, ואף שכשמתחיל להסתכל באותו הדבר הטוב, הוא רואה שהוא גם כן מלא פצעים ואין בו מתם, הינו שרואה שגם המצוה והדבר שבקדשה שזכה לעשות, הוא גם כן מלא פניות ומחשבות זרות ופגמים הרבה, עם כל זה איך אפשר שלא יהיה באותה המצוה והדבר שבקדשה איזה מעט טוב, כי על כל פנים איך שהוא, על כל פנים היה איזה נקדה טובה בהמצוה והדבר טוב שעשה, כי צריך האדם לחפש ולבקש למצא בעצמו איזה מעט טוב, כדי להחיות את עצמו, ולבוא לידי שמחה כנ"ל, ועל ידי זה שמחפש ומוצא בעצמו עדין מעט טוב. על ידי זה הוא יוצא באמת מכף חובה לכף זכות ויוכל לשוב בתשובה, בבחינת "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו" כנ"ל, הינו כמו שצריכין לדון אחרים לכף זכות אפילו את הרשעים ולמצא בהם איזה נקדות טובות.

ועל ידי זה מוציאין אותם באמת מכף חובה לכף זכות, בבחינת ועוד מעט וכו' והתבוננת וכו' כנ"ל, כמו כן הוא אצל האדם בעצמו, שצריך לדון את עצמו לכף זכות, ולמצא בעצמו איזה נקדה טובה עדין, כדי לחזק את עצמו שלא יפל לגמרי, חס ושלום, רק אדרבא יחיה את עצמו, וישמח את נפשו במעט הטוב שמוצא בעצמו, דהינו מה שזכה לעשות מימיו איזה מצוה או איזה דבר טוב, וכמו כן צריך לחפש עוד, למצא בעצמו עוד איזה דבר טוב, ואף שגם אותו הדבר הטוב הוא גם כן מערב בפסלת הרבה, עם כל זה יוציא משם גם כן איזה נקדה טובה : וכן יחפש וילקט עוד הנקדות טובות, ועל ידי זה נעשין נגונים כמבאר במקום אחר (במאמר ויהי מקץ בסימן נ"ד), בחינת מנגן בכלי זמר, שהוא בחינת שמלקט הרוח טובה מן הרוח נכאה עצבות רוח עין שם. [והכלל כי נגינה דקדשה היא גבוה מאד מאד כידוע, ועיקר הנגון נעשה, על ידי ברור הטוב מן הרע, שעל ידי שמבררין ומלקטין הנקדות טובות מתוך הרע, על ידי זה נעשים נגונים וזמירות, עין שם היטב] :

בביאור עומק שאגת הצדיק 'אין שום יאוש בעולם'¹

בין עצמותם של ישראל לעצמותם של העמים – משל לקרח וקוון

וכן מבואר בבני יששכר (מאמרי חדש תשרי - מאמר ב) זה לשון קדשו: "ויתפרש עוד שומר כל עצמותיו וכו', דהנה אמרו"ל [ב"ר פס"ה ט"ו] משל לקרח וקוון שהיו עומדין בשעת הגורן ונפל עליהם המוץ, הקרח אעפ"י שנפל עליו המוץ מעביר ידיו על פניו ועל ראשו ונשאר נקי, אבל הקוון כל מה שיעביר ידיו על ראשו ביותר מסתבך המוץ בשערותיו, כך יעקב איש תם איש חלק אעפ"י שמתלכלכין בעונות כל ימות השנה, כשמגיע יום הכפורים כי ביום הזה יכפר עליכם וכו' [ויקרא טז ל], אבל עשו איש שעיר (כשמגיע יום הכפורים מסתבך ביותר) ונשא השעיר עליו את כל עונותם וכו' [שם כב].

ולהבין הענין נקדים לך מה שכתב הרב הגדול בעל גור אריה בענין מה דקיי"ל בישראל הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה אבל לא מחשבה רעה, ובאומות העולם הוא להיפך [קידושין מ.], והנה כתיב אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא [דברים לב ד], ופירש, דהנה יש חילוק בין עצם למקרה, כי העצם יתמיד, משא"כ המקרה הוא לפי שעה, והנה ישראל הם בעצם כי במחצב הקודש חוצבו והנה הם בעצם מוכנים בתמידות לתורה ולמצות ואינם מוכנים בעצם אל הרע, והרע אצלם רק במקרה שאינו מתמיד, ובאומות העולם הוא להיפך שהרע אצלם בעצם משורש הקליפות, ואם יארע להם מעשה הטוב הוא במקרה, על כן בישראל כשמחשב לעשות מצוה כיון שהוא עצם לו, אנן סהדי שהיה רוצה לגמרה במעשה רק שהיה לו מקרה המונעת אותו, וכשמחשב דברי רע אין מצרפין לו למעשה כי הרע אצלו מקרה ולא יתמיד הדבר ואנן סהדי כי לא יחפוץ לגמרה במעשה, ובאומות העולם הוא מן ההיפוך אל ההיפוך, והוא ענין המשל במדרש בקרח וקוון, יעקב העצמיות שלו מוכן אל הטוב ואפילו נפל עליו המוץ אינו מדובק בו ומעביר ידיו ומסירו, משא"כ עשו הוא קוון מוכן אל הרע ונפל עליו המוץ ומסתבך ביותר... "ע"כ:

בבני ישראל עונשם הם זמניים ושכרם נצחיים – סוד עבודת אומרה גילוי עצמותם הטוב

וזהו הענין המבואר בקדמונים (ספר העקרים ועוד) שהעונש על החטאים של בני ישראל הם רק זמניים שיש להם קץ ולבסוף, משא"כ שכר המצוות שלהם אף הקלה שבקלות הוא נצחיי בלתי נפסק והדברים ידועים, והיינו משום דהחטאים אינם עצמיותו הנצחי של האיש הישראלי אלא הם דברים זרים שנדבקו בו, והעונש בא לנקותו עצמיותו הטוב מתוך משא הרע הזר שנדבק בו, ובעת שכבר נטהר האדם מן הרע נשאר עצמיותו הטוב בנקיות ונפסק העונש, משא"כ שכר המצוות הם כתכונת הטוב שבאדם שהוא עצמיותו הנצחית לכן הוא גם כן נצחיי, וזהו סוד השמחה לאדם המלוכלך בחטאים שיחיה עצמו בנקודותיו הטובות שהם גילוי עצמיותו האמיתי הטוב שאין לו שייכות לרע כלל, וגם שגילוי הנקודות הטובות שבו עצמם שוים באין ערוך נגד כל המון חטאיו בהיות הטוב נצחיים והרע רק זמניים, וככל שיחיה האדם יותר בחיבור אל הטוב שבו ע"י החיפוש אחריו והשמחה בו כן יותר יזכה שיתגלה עצמיותו הטוב וחלקי הרע הזרים שנדבקו בו יפלו מעליהם והדברים עתיקים.

מאמר אי זה ספר כריתות

בביאור עומק שאגת הצדיק 'אין שום יאוש בעולם'

הברכה והקלה למה נאמר – החיים והטוב את המות ואת הרע ובחרת בחיים

ובעמדינו בפרשת ראה יתבאר לנו דברי המדרש הפליאים המובא בילקוט שמעוני (דברים - פרק יא - רמז תתעה) בפסוק 'ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה' וזה תוארו: "ברכה וקללה למה נאמר. לפי שנאמר החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה שמא יאמרו ישראל הואיל ונתן המקום לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות נלך באיזו מהן שנרצה, תלמוד לומר ובחרת בחיים" והרבה קולמוסין כבר נשתברו ליישב דברי המדרש דמהו הכונה שיאמרו ישראל 'הואיל ונתן המקום לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות נלך באיזו מהן שנרצה' עד שצריך שהקב"ה יאמר להם 'ובחרת בחיים' אתמהה.

החיים והטוב המות והרע שני דרכים בעבודת ה'

ולפי דרכינו אפ"ל בזה, דהנה יש ב' דרכים בעבודת ה', האחד הוא לעסוק בגנות הרע ובביעורו שזה יקרא דרך המות והרע דמשמעו שעבודתו הוא להתעמק בענין המות שברע וכך להתגבר על יצרו, ודרך השני הוא לעסוק במעלת הטוב העצמי שבנפש האיש הישראלי, שהוא סוד עבודת אזמרה בהסתכלות על הנקודות טובות שבו, דהיינו גילוי עצמותו הטוב כמבואר לעיל, ולזה יקרא דרך החיים והטוב, שנמצא ששני הדרכים תועלתם לעבודת השי"ת, וזהו מה שאומר הקב"ה לישראל שלא תאמרו הואיל ונתן המקום לנו ב' דרכים לעבוד בהם את השי"ת באיזה שנרצה נלך, לכן אמר להם הקב"ה 'ובחרת בחיים' משמעו שתבחרו בדרך החיים והטוב בהתעסק בהנקודות הטובות שבכם והרע יפול ממילא, משא"כ כשתתעסק בהרע יתגבר הרע ביותר כמבואר בספה"ק.

ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך – חינוך הדורות בדרך החיים והטוב

וכן הוא הדרך בחינוך הדורות, ככתוב 'ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך' שחזן ממשמעו הפשוטה שע"י שתחיה בשמחת הטוב והחיים ממילא ימשך הדבר לדורותיך אחריו כסוד מים חיים שאינם מכזבים, באומרו 'למען תחיה אתה וזרעך' כונת הכתוב גם להדריך אותך איך לחנך דורותיך ע"י שתעורר בהם שרשם הטוב, שאדם יאמר לבנו ותלמידו 'כמה ראוי לצדיק וטוב שכמותך ללמוד ולהתפלל ולהתנהג כראוי' שבזה באמת יעורר עצם מהותו הטוב והרע ממילא יפול, ובאמת שניהם תלויים זה בזה, שאיך שהאם חי בעצמו בהתכלותו על עצמו כן הוא מסתכל על בניו ועל אחרים, שע"י שיסתכל על עצמו בהסתכלות טובה בעורר שרשו הטוב כן יתנהג כלפי בניו ותלמידו, ויתקיים בו הכתוב 'ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך' בסוד 'ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום'.

סיפור בהוראת חינוך הדורות - והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א-ל חי

מאמר אי זה ספר כריתות

בביאור עומק שאגת הצדיק 'אין שום יאוש בעולם'¹

מסופר על הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות זצ"ל (ה'י' בימי החת"ס) שהמלמד של נכדו גער בילד בביטוי שלילי על שלא נהג כראוי, וכששמע זאת זקינו ר' אפרים זלמן העיר להמלמד שמתחת להגיד להילד גריעותו, היה צריך להעיר לו שרשו הטוב בהיות הילד נכד של בעל ההפלאה זצ"ל, והביא הגאון ראייה לדבריו מן המקרא בהושע (ב פ' א) שכתוב שם וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמַר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֵאָמַר לָהֶם בְּנֵי אֶל-חַי: פירושו שבמקום שתוכיח אותם בדרך המות והרע לומר להם כמה רעים הם בדרכם השלילי, תעורר את עצמותם הטוב בדרך החיים והטוב באמור להם 'בני א-ל חי אתם', והוא סוד הכתוב 'ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך' ודו"ק.

אין מצב של יאוש כלל ולא רק שלא יתיאשו

הנה כי כן הוא הדבר בסוד גילוי של רביז"ל דאין שום יאוש בעולם, שאין כונתו לומר שאף במצב של יאוש עדיין יש לך תקוה שתקום מנפילתך, אלא שבא לגלות לאיש הישראלי שאין מצב של יאוש אצלו כלל וכלל, שאומר לו יהודי יקר! כל עוד שבשם ישראל אתה מתכנה אין אצלך מצב של יאוש ואבדון, מכיון שעצמיותך הוא טוב גמור הרי אף באם אתה נמצא בשאול תחתיות ומתחתיו עדיין אתה מקושר בהשי"ת בקשר אמיץ ועצמי דנמצא שבאמת לא נפלת כלל, וזהו סוד צעקת הצדיק מעומק לבו הטהור בתנועות ורמזים דקדושה יהודים: 'אין שום יאוש בעולם' וכלשונו: 'קיינ יאוש איז גאר ניט פארהאנדין' (יאוש אינו בנמצא כלל) ולא אמר להם שלא יתיאשו, אלא שאצל איש הישראלי אין מצב של יאוש כלל, ואין לזה שייכות לשכל האנושי האומר שאף שאמת שאתה במצב של יאוש כפי מצבך של עתה, בכל זאת אל תתיאש שעדיין יש תקוה שאולי תתעלה משפלתך, ושתי מגרעות יש בזה, ראשית שכפי שכל אנוש האדם הוא באמת במצב של יאוש ואבדון, והשנית שצד התקוה הוא רק אפשרי, מה שאין הדבר כן בסוד גילוי של הצדיק שמגלה להאדם שכל מה שנראה לו שהוא נמצא במצב של יאוש הוא רק בחיציניות, ובעומק עצמיות נשמתו לא התיאש כלל והוא מכיון שעצמותו כולו טוב הרי שאין מצבו מצב של יאוש כלל וכלל, וכל זה מחדיר הצדיק לאיש הישראלי 'בודאות' דקדושה גמורה.

אי זה ספר כריתות אמכם – סוד הנחמה שאין מציאות של כריתות בקשר שבין איש הישראלי להקב"ה

וגילוי זה הוא סוד הנחמה מה שהנביא מנחם את בני ישראל באמרו 'אי זה ספר כריתות אמכם' שכונתו לומר לישראל שאין מציאות של כריתות וניתוק הקשר שבינם לבין הקב"ה מכיון שעצמותם הוא טוב גמור דבוק באלוקים חיים לנצח, ואף כשעבר האדם על איסורי כריתות שכמבואר באגרת התשובה לבעל התניא² בביאור עונש הכרת, שענינה כריתות הנפש מאלוקים חיים כידוע, בכל

² ספר התניא (אגה"ק ה) וז"ש כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו פי' כמו חבל עד"מ שראשו א' קשור למעלה וקצהו למטה. כי הנה פשט הכתוב מ"ש ויפח הוא להורות לנו כמו שעד"מ כשהאדם נופח לאיזה מקום אם יש איזה דבר חוצץ ומפסיק בינתיים אין הבל הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום ככה ממש אם יש דבר חוצץ ומפסיק בין גוף האדם לבחי' הבל העליון. אך באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ

בביאור עומק שאגת הצדיק 'אין שום יאוש בעולם'

זאת מגלה הנביא לישראל שעצמיותם הטוב אי אפשר שינתק מקשרו אל בוראו, וזה הוא עיקר נחמתינו שאחר כל הנפילה בעומק הגלות אין ספר כריתות שיבטל את הקשר העצמי שבינינו לאבינו שבשמים, וסוד הנחמה הלזו גלה לנו בשבת נחמו רבינו נחמן המנחמינו ממעשינו ומעצבון ידינו, שנדע שאין שום מציאות של יאוש לאיש הישראלי, משום דאי זה ספר כריתות אמכם, שפירושו שאין מציאות של כריתות הקשר שבין איש הישראל לאביו שבשמים.

אשר הלך חשכים ואין נוגה לו יבטח בשם ה' וישען באלוקיו (ישעיה שם)

וזהו מה שממשיך הנביא לנחם את ישראל בפסוקים שלאחריו (ישעיה פרק ג') מי בכם ירא ה' שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם ה' וישען באלוקיו: כונותו לומר סוד ההתחזקות לבני ישראל ההולכים בחושך הגלות בעומק השיפלות, שיבטח וישען ב'ה' אלוקיו ה' ואלוקיו רומז על דביקות עצמיותו של איש הישראלי אלוקיו, כמבואר בספר ליקוטי הלכות (אור"ח - הלכות השכמת הבוקר הלכה א) שהנקודה הטובה שבאדם נקרא הוי"ה בהיותו חלק ה' ממש וזה לשונו: "כי הנקודה טובה שאדם מוצא בעצמו, זה בחינת אלקות, כביכול, כי כל הטוב מאתו יתברך, כי אוריתא וישראל וקוב"ה כולא חד, נמצא כשיש בישראל איזה נקדה טובה, דהינו איזה מצוה או דבר טוב, זה הטוב הוא אחדות גמור עמו יתברך, כי (תהלים קמ"ה) טוב ה' לכל, וכמו שכתוב (שם ל"ג), "טעמו וראו כי טוב ה'", כי כל הטוב שנמצא בכל מקום שהוא הוא הכל ממנו יתברך" עכ"ל.

ואומר אבד נצחי ותוחלתי מה' חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל

וסוד נחמה זו מתנוצץ לבני ישראל באמירת איכה בת"ב שנקרא מועד, שהוא עומק כונת סוד הפסוקים שאמר ירמיה (איכה פרק ג יח-כד) ואמר אבד נצחי ותוחלתי מה': זכר ענני ומרודי לענה וראש: זכור תזכור ותשיח עלי נפשי: זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל: חסדי ה' פי לא תמנו פי לא כלו רחמי: חדשים לבקרים רבה אמונתך: חלקי ה' אמה נפשי על כן אוחיל לו: היינו שאחר שחשב האדם שהוא במצב של יאוש עד שאמר 'אבד נצחי ותוחלתי מה' / תיכף מחזק את עצמו בדברי הנביא ומשיב אל לבו 'חלקי ה' אמרה נפשי' היינו שמחיה את עצמו בעצמותו הטוב שהוא חלק ה' ממש ללא אפשרות להפרד ביניהם, ואומר לנפשו 'על כן אוחיל' היינו שבזה אני מגלה שבאמת בעומק נפשי לא התייאשתי מעולם כלל, וכשאגת הצדיק 'אין שום יאוש'.

לפניו יתי' כי הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיני בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד ואיהו ממלא כל עלמין וכו' אלא כמ"ש בישע"י כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם. והטעם לפי שהם נגד רצון העליון ב"ה המחיי את הכל כמ"ש כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ (וכמ"ש"ל שהוא מקור השפעת שם הוי' ונרמז בקוצו של יו"ד).

וזהו ענין הכרת. שנכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ב"ה שנמשכה מה"א תתאה כנ"ל. וכמ"ש בפי' אמור ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה'. מלפני דייקא. ובשאר עבירות שאין בהן כרת עכ"פ הן פוגמין הנפש כנודע. ופגם הוא מלשון פגימת הסכין והוא עדי"מ מחבל עב שזור מתרי"ג חבלים דקים ככה חבל ההמשכה הנ"ל כלול מתרי"ג מצות וכשעובר ח"ו על אחת מהנה נפסק חבל הדק וכו'. אך גם בחייב כרת ומיתה נשאר עדיין בו הרשימו מנפשו האלקי ועי"ז יכול לחיות עד נ' או ס' שנה ולא יותר (ומ"ש בשם האריז"ל שנכנסה בו בחי' המקיף וכו' אינו ענין לחיי גשמיות הגוף ומיירי עד נ' שנה או בזמן הזה כדלקמן):

מאמר אי זה ספר כריתות

בביאור עומק שאגת הצדיק אין שום יאוש בעולם¹

סוד הנחמה על חורבן הבית בהארית אין מצב של יאוש כלל

וכפי אשר דובר ששורש הנחמה הוא שמגלים הנביאים והצדיקים שבאותו מצב עצמו הנראה כמצב של יאוש בו עצמו טמון הסוד שאין המצב מצב של יאוש כלל וכלל, כן הוא סוד הנחמה על חרבן הבית, שבאש הצתה ובאותו האש אתה עתיד לבנותה ובאותו מקום עצמו, שבזה מתגלה שבפנימיות עדיין קדושת הבית קיימת בהעלם אף בגלות ואפשר להאחז בה, וכדברי הרמב"ם³ שאף בחורבנה עדיין קדושתה עליה, וכאמרם ז"ל שמעולם לא זזה שכינה משם כידוע, והיינו שהנביאים הם שלוחי דרחמנא לגלות לישראל שאף בתוך הגלות והחרבן אין שום מצב של יאוש שבפנימיות עדיין יש קדושת השכינה באותו מקום עצמו שנחרב, דעצם הקשר אינו בטל לעולם אלא שהוא מכוסה בהעלמת הגלות, ולעתיד יתגלה האל"ף שהיה טמון בתוך הגול"ה עצמה ויגלה הגאול"ה השלימה בב"א.

וינחם יצחק אחרי אמו באותו מקום

ומקור לדבר זה שסוד הנחמה הוא הגילוי שאין מצב של יאוש כלל ובאותו מקום של החרבן שם טמון כח הגאולה והבנין, כן אנו מוצאים בתורה אצל נישואי יצחק ורבקה שכתוב בו וינחם יצחק אחרי אמו שסוד נחמתו היתה שאותו ברכה עצמה שהיה באהל שרה נתגלה ברבקה בעת שהביאה יצחק באהל שרה אמו, ולא באהל אחר, שהוא כסוד בנין בית המקדש באותו מקום עצמו, שבזה נתגלה לו שבפנימיות לא נסתלק השראת השכינה מבית זה מעולם אלא שהיתה בהעלם.

וינחם אותם וידבר על לבם – אתם השבתם לרעה אלוקים חשבה לטובה

וכן הוא סוד נחמת יוסף את אחיו על מכירתו ככתוב וינחם אותם וידבר על לבם באמרו להם דעצם המכירה שאתם חשבתם לרעה אלוקים חשבה לטובה להחיות עם רב, היינו שגלה להם יוסף הצדיק שבתוך מצב חטאם הנורא היה טמון תכלית הטוב להחיות עם רב, וכמו שמעידים הרבה מבעלי התשובה שדייקא בהמצאם בדיוטא התחתונה בעומק השאול תחתית ומתחתיו, שם דוקא נתגלה להם עצמיותם הטוב ונתקיים בהם ושבנו בנים לגבולם בהתבוננם על מקומם הראשון ואיננו.

תנחומיך ישעשו נפשי

ונסיים בדברי הליקו"ה (השכמת הבוקר הלכה א) שמבאר שעבודת אזמרה הוא נחמתינו וזה לשונו: "וזהו (שם), "ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשו נפשי", הינו כשרוב המחשבות מבלבלין אותי ורוצין להפיל אותי ח"ו, על ידי רבוי הפגמים וכו', אזי 'תנחומיך ישעשו נפשי', דהינו מה שהשם יתברך

³ רמב"ם (בית הבחירה פ"ז) אע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו לא יכנס אלא למקום שמוותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד:

מנחם אותו במה שעוזר לו למצא איזה נקדה טובה בעצמו, וזהו נחמתו ובזה משעשע נפשו וכו'
כנ"ל" עכ"ל:

סוד הנחמה המתגלה מעובדת חולאתו של הזקיה

סיפור חולאתו של הזקיה בספר ישעיה צ"ב

הנה התקשו המפרשים במה שמסופר מעשה חולאתו של הזקיה ועמידתו מחליו בספר ישעיה שכוליה נחמתא כמבואר בגמ'⁴ (ב"ב יד:) שפשטות הכונה הוא שהם דברי נחמות על החרבן, ואף שיש בו גם דברי פורעניות כנבואת חזון ישעיהו דתחילת הספר כבר כ' המהרש"א⁵ דמ"מ רובו ככולו הם דברי נחמות ע"ש, אולם מאורעותיו של הזקיה הרי לכאורה אין לו שייכות אל החרבן ונחמתו כלל שהיתה כמה וכמה שנים לפני החרבן והנה אף שגם על זה כבר תירצו המפרשים (עי' במשבצות זהב ישעיה) ע"פ מה שפי' הרד"ק כמה וכמה ענינים בפרקים אלו שקאי בין על מלחמת סנחריב וגם על מלחמת גוג ומגוג לעתיד וכמבואר בגמ'⁶ (סנהדרין צד.) שחזקיה הי' ראוי להיות משיח וסנחריב גוג ומגוג ע"ש, בכל זאת עדיין יקשה על מה שכתוב בו מאורעתו הפרטי של הזקיה מה שנחלה ושבתפילתו עמד מחליו והוסיפו לו שנים, איזה שייכות יש לכל פרשה זו לנחמותיו של ישעיה ובפרט אחר שכבר כתוב פרשה זו בספר מלכים במקומו והדבר אומר דרשני.

שיא מצב של יאוש בעובדת חולאתו של הזקיה – כי מת אתה ולא תחי בעוה"ז ובעוה"ב

ולפי מה שנתבאר בדברינו דסוד הנחמה הוא ההארה ד'אין שום יאוש בעולם' מפני שעצם מציאותו של האדם הוא רק טוב ואין לו שייכות לרע כלל, דנמצא שאין מצב של יאוש להאישי הישראלי בהקשר שבינו לבין קונו, הנה הארה זו התגלה ביתר שאת מעובדתו של הזקיה המלך, דאין לך מצב של יאוש ממה יותר ממה שהיה נמצא בו חזקיה המלך בעת שבא אליו ישעיה הנביא נביא ה' ואמר לחזקיה בשליחותו של מקום 'שימות ב' מיתות בעוה"ז ובעוה"ב ככתוב (ישעיה לח א) פְּיָמִים הָהֵם חָלָה

⁴ ב"ב (שם) מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל ליקדמיה לישעיה ברישא כיון דמלכים סופיה חורבנא וירמיה כוליה חורבנא ויחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא וישעיה כוליה נחמתא סמכינן חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא:

⁵ מהרש"א (שם) ירמיה כוליה חורבנא כו'. לאו דוקא כוליה אלא רוביה ככוליה דהא אשכחן כמה נבואות דנחמות בירמיה וכן ישעיה כוליה נחמתא לאו דוקא דכמה נבואות דחורבנא איכא התם אלא רובא ככוליה נחמתא וק"ל:

⁶ סנהדרין (צד ע"א) ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח חזקיה שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח לכך נסתתם מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו רבונו של עולם אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה ועשהו משיח פתחה ואמרה שירה לפניו שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' אמר שר העולם לפניו רבונו של עולם צבינו עשה לצדיק זה יצאה בת קול ואמרה רזי לי רזי לי אמר נביא אוי לי אוי לי עד מתי יצאה בת קול ואמרה בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו....

מאמר אי זה ספר כריתות סוד הנחמה המתגלה מעובדת חולאתו של חזקיה

חֲזַקְיָהוּ לָמוּת וַיָּבֹא אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹן הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' צוּ לְבִיתְךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה:⁷

ואיתא בגמ' ברכות (י"ז א') "מאי כי מת אתה ולא תחיה, מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא, אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה אמר ליה משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו, אמר ליה בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד, אמר ליה השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מינאי בנין דמעלו, אמר ליה כבר נגזרה עליך גזירה": ומי שמע כזאת מנביא ה' שיאמר לו בשליחותו של מקום שאבדה ממנו כל תקוה בזה ובכא.

באותה שעה התעורר בחזקיה אורו של משיח – בעורר הטוב אשר בו באמרו 'והטוב בעיניך עשיתי'

וכאן התעורר בו בחזקיה אורו של משיח שהיתה טמונה בו, הוא ההארה דאין שום יאוש בעולם, ואמר לישעיה בן אמוץ "כלה נבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" ומיד ויסב חזקיהו פניו אל הקיר והתפלל אל ה' מקירות לבו, ולא היתה בקשתו מצד שמכאן ולהבא יחזור למוטב אלא כל תפלתו היתה בעורר את עצמותו הטוב הקיים בו ככתוב שם (ישעיה לח ג) **וַיֹּאמֶר אָנֹכִי ה' זָכַר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בְּאַמַּת וּבְלֵב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיִּבֶן חֲזַקְיָהוּ בְּכִי גְדוֹל: הרי** שעורר את הנקודות הטובות אשר בו, בגלותו בזה את עצם הקשר שבינו לבין הקב"ה בהיותו עצמותו טובה. וכך הוה שתיכף אמר הקב"ה לישעיה ששמע את תפלתו והסיפו לו שנות חיים ככתוב שם **וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יְשַׁעְיָהוּ לֵאמֹר: הֲלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל חֲזַקְיָהוּ כֹה אָמַר ה' אֱלֹהֵי דָוִד אָבִיךָ שָׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ רְאִיתִי אֶת דְּמַעְתָּךְ הִנְנִי יוֹסֵף עַל יְמֶיךָ חֲמֵשׁ עָשָׂר שָׁנָה:**

מכתב לחזקיהו – סוד כתיבה לדורות שאין שום יאוש בעולם

ובעמידתו מחליו כתב חזקיה תיכף מכתב לדורות ולגלות ולהודיע שאין שום יאוש בעולם, בכתבו במכתבו איך שהיה בחיציניות נראה מצב של יאוש ונתגלה לו שאין שום יאוש בעולם, מכיון שעצמותו הוא רק טוב הדבוק בה' אלקים חיים שלכן השליך ה' כל חטאו אחר גוו, וסיים בסוד הנגינה שהוא סוד עבודת אזמרה בבירור וליקוט הנקודות טובות שעי"ז נעשים ניגונים כמבואר בתורה רפ"ב⁷, וככתוב שם: **מִכְתָּב לְחֲזַקְיָהוּ מִלֶּךְ יְהוּדָה בְּחַלְתּוֹ וַיְחִי מִחֲלָיו: 'אֲנִי אָמַרְתִּי בְּדַמִּי יָמִי אֲלֹכָה בְּשַׁעְרֵי שְׂאוֹל פִּקְדֹתַי יָתֵר שְׁנוֹתַי: אָמַרְתִּי לֹא אֶרְאֶה יְהִי בְּאֶרֶץ הַחַיִּים לֹא אָפִיט אָדָם עוֹד עִם יוֹשְׁבֵי חֲדָל': דוֹרֵי נִסֵּעַ וְנִגְלָה מִנִּי כְּאֵהָל רְעִי קִפְדֹתַי כְּאֶרְגַּ חַיִּי מִדְּלָה יְבַצְעֵנִי מִיּוֹם עַד לַיְלָה תִּשְׁלִימֵנִי: שְׁוִיתִי**

⁷ ליקו"מ (קמא רפב) וכן יחפש וילקט עוד הנקודות טובות, ועל ידי זה נעשין נגונים כמבאר במקום אחר (במאמר ויהי מקץ בסימן נ"ד), בחינת מנגן בכלי זמר, שהוא בחינת שמלקט הרוח טובה מן הרוח נכאה עצבות רוח עין שם. [והכלל כי נגינה דקדשה היא גבוה מאד מאד כידוע, ועקר הנגון נעשה, על ידי ברור הטוב מן הרע, שעל ידי שמבררין ומלקטין הנקודות טובות מתוך הרע, על ידי זה נעשים נגונים וזמירות, עין שם היטב]:

מאמר אי זה ספר בריתות סוד הנחמה המתגלה מעובדת חולאתו של הזקיה

עד בְּקָר כְּאָרִי כִּן יִשְׁבֵּר כָּל עֲצָמוֹתַי מִיּוֹם עַד לַיְלָה תִּשְׁלִימֵנִי: כְּסוֹס עָגוּר כִּן אֲצַפְצֵף אֶהְגֶּה כִּיּוֹנָה דָלוּ
עֵינַי לְמָרוֹם אֲדַנִּי עֲשֵׂקָה לִי עָרְבֵנִי: מָה אֲדַבֵּר וְאָמַר לִי וְהוּא עֲשֵׂה אֲדַדְּהָ כָּל שְׁנוֹתַי עַל מַר נַפְשִׁי: אֲדַנִּי
עַלֵיָהֶם יִחִיו וְלִכְּל בָּהֶן חַיִּי רוּחִי וְתִחְלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי: הִנֵּה לְשָׁלוֹם מַר לִי מַר וְאַתָּה חֲשַׁקְתָּ נַפְשִׁי מִשַּׁחַת
בְּלִי כִּי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרַי גִּוְךָ כָּל חֲטָאֵי: כִּי לֹא שָׁאוּל תּוֹדֶךָ מִנֹּת יִהְלֶכְךָ לֹא יִשְׁבְּרוּ יוֹרְדֵי בּוֹר אֶל אֲמַתְךָ:
'חַי חַי הוּא יוֹדֶךָ כְּמוֹנֵי הַיּוֹם' אָב לְבָנִים יוֹדִיעַ אֶל אֲמַתְךָ: ה' לְהוֹשִׁיעֵנִי וְנִגְיִנּוֹתַי נִנְגָן כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ
עַל בֵּית ה'':

בהדי כבשי דרחמנא למה לך – תכלית גילוי הנחמה בחתירת התשובה של מנשה

וְעוֹד יוֹתֵר מוֹנַח בְּפִרְשָׁה זו סוד החיזוק שאין שום יאוש אף כשהאדם הוא בשאול תחתיות ומתחתיו, דהנה מבואר בגמ' ברכות שחזקיה השיב על מה שלא עסק בפריה ורביה מפני שראה ברוח הקודש שיהיו תולדותיו רשעים, וישעיה השיב לו 'בהדי כבשי דרחמנא למה לך' ופי' ביערות דבש⁸ (ח"ב דרוש יד) סוד ענין 'כבשי דרחמנא' שהוא סוד מה שחתר הקב"ה חתירה מתחת כסא הכבוד פתח לתשובתו של מנשה שהיה רשע בתכלית הרשעות (כמבואר בסנהדרין קג), שזה לא ראה ישעיה שאף רשע שכזה אין הרע שייך לעצמותו הטוב, בהיות חתירה זו למעלה מהשגת רוח הקודש ששם מתגלה כח התשובה שאף הזדונות יכולים להתהפך לזכויות ע"ש, הרי שבמעשה זו נתגלה ביתר שאת סוד תכלית הנחמה לבני ישראל שאף כשימצאו בתכלית השיפלות אין מציאות מצב של יאוש מכיון שעצמותם הוא טוב גמור, וכמו שרואים במנשה שבתכלית רשעתו עד שניסה את ה' אחר כל מעשה רשעותו כמבואר בחז"ל⁹, אז התעורר עצמותו הטוב ופתח חתירה של תשובה שהוא תכלית הנחמה לבני ישראל.

⁸ יערות דבש (ח"ב דרוש יד) אמנם יש בזה עוד ענין מה שאמרתי כבר, ויבואר כעת יותר וצריך להאי ענינא, והוא כי חזקיה אמר והתנצל שלא לקח אשה, כי חזי ברוח הקדש דהוי ליה בנין דלא מעלי, והשיב לו ישעיה בהדי כבשי דרחמנא למה לך [ברכות י ע"א] וכו', ויש להבין מה ענין זה לכבשי דרחמנא, הלא ראה ברוח הקדש, והוי ליה למימר סתם אין לך למנוע בשביל זה ממצות פריה ורביה, וגם באמת יתמה, הלא כדנין טען חזקיה, איך יעמול ויוליד בנים משחיתים אשר אביהם הם מחללים ואומרים שזה גידל זה ילד, וא"כ אם מוכרח להוליד רשעים אף שידוע שיהיו רשעים, קללה זו מה טיבה:

אבל הענין כך, כי אמרו גדול שבבעלי תשובה הוא מנשה מלך יהודה, וגדולים בעלי תשובה מצדיקים גמורים [ברכות לד ע"ב], וא"כ ראוי לחזקיה להולידו, רק חזקיה ראה ברוח הקדש דיוליד רשעים, אבל לא חזי דישבו בתשובה, ועל זה השיב לו ישעיה, כי חזקיה השיג ברוח הקדש דרך כסא כבוד משם ישיגו רוח הקדש, ובעל תשובה הקב"ה חותר חתירה מתחת לכסא כבוד, ובפרט במנשה אשר דרשו [סנהדרין קג ע"א] ויעתר לו, אל תקרי ויעתר אלא ויחותר, א"כ אי אפשר להשיגו ברוח הקדש דרך כסא כבוד. וזוהיא טענתו בהדי כבשי דרחמנא, כי זהו מסודות שעושה בהצנע ממלאכי השרת וצורות קדישי אשר בכסא כבוד, וא"כ אי אפשר לך להשיגו ברוח הקדש, ולכך השען על בוראך ועשה כמצותיו ואל תדאג, והנה באמת לך גדולים בעלי תשובה, כי העונות נהפכים לזכויות, וזהו הענין שאמרו [שמ"ר כ"ג ג'] כי הקב"ה מתקן ממכה עצמה רטיה, כי אין לך מכה גדולה מעבירות, ומזה מתקן הקב"ה רטיה ושב ורפא לו, כי העונות נעשים זכויות, ואין לך רטיה יותר מזה:

⁹ ילקוט שמעוני מלכים ב - פרק כא - רמז רמו. וכתוב גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיהו מלך יהודה, וכי תעלה על דעתך שחזקיהו מלך יהודה לכל העולם למד תורה ולמנשה בנו לא למד אלא מכל טורח שטרח בו וכל עמל שעמל בו לא החזירו למוטב אלא יסורין שנאמר וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את כל שרי צבא אשר למלך אשור וילדו את מנשה בחחים וכתוב וכהצר לו חלה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד, הא למדת שחביבין יסורין. מאי ויאסרוהו בנחושתיים עשה לו כמין מולאייר של נחשת ועשו אותו נקבים נקבים ונתנוהו לתוכה והתחילו מסיקין תחתיו וכיון שראה צרתו צרה לא הניח ע"א בעולם שלא הזכירה צלמא פלן איתי שיזבי וכיון שלא הועיל לו כלום אמר זכור אני שהיה אבי מקרא הפסוק הזה בצר לך ומצאוך כל הדבירים האלה ושבת עד ה' אלהיך הרי אני קורא אותו אם יענני מוטב ואם לאו כל אפייא שוין והיו מלאכי השרת סותמין את חלונות של רקיע שלא תעלה תפלתו לפני

מאמר אי זה ספר כריתות סוד הנחמה המתגלה מעובדת חולאתו של חזקיה

תכלית ההעלמה לאחר ההתחזקות של חזקיה

ולא עוד אלא שאחר כל התחזקותו של חזקיה עוד נפל בהעלמה יתירה הוא פרשת ביקור עבדי מרודך בלאדן אצלו המבואר בפרק שלאחריו (ישעיה לט¹⁰) שעל ידי שהראה להם אוצרות בית ה' נגזר גלות על בניו של חזקיה כאמרם ז"ל, וגם נגזר על כלי בית ה' שיובאו כבלה ככתוב (שם ישעיה לט ו-ז) הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִשְׂאָ כָּל אֲשֶׁר בְּבֵיתְךָ וְאֲשֶׁר אֶצְרֹךְ אֲבִתֶיךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בְּכָל לֹא יִוָּתֵר דְּבַר אָמַר ה': וּמִבְּנֵיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמֶּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקְחוּ וְהָיוּ סְרִיסִים בְּהֵיכַל מְלֶךְ בְּכָל: הרי שאחרי כל חיזוקו נפל חזקיה בתכלית ההעלמה.

גילוי הטוב בתוך תכלית ההעלמה – ע"י גלותן של זרע חזקיה נשאר שריד לבית ישראל

ושם בתוך שיא ההעלמה היה טמון הטוב הגמור, שע"י גלותן של זרע חזקיה שהם חנניה מישאל ועזריה (כמבואר בדר"ק¹¹) דייקא על ידם נשאר זכר לישראל כמבואר בגמ' סנהדרין¹² שלולי הם שלא השתחוו לצלם נבוכדנצר היה הקב"ה מהפך את כל העולם לדם, וכן ע"י דניאל (שגם הוא מזרע חזקיה כמבואר בדר"ק שם) ניצלו ישראל מגזירת כליה בימי המן כפי אמרם ז"ל (ב"ב ד.) התך זה דניאל (ודוקא מהיות סריס מפורענות חזקיה, ככתוב ויצא התך מסריסי המלך ודו"ק), וכן כל הנס של פורים התחיל ע"י שהשתמש נבוכדנצר בכלי המקדש שע"י חלה עליו חרון אף ה' והותחל מפלתו בהריגתו ושתי, הרי ששוב נתגלה עצם הטוב הגנוז בתכלית ההעלמה, שהוא סוד הנחמה דאין בישראל מצב של יאוש כלל.

המקום ואומרים לפניו רבון העולמים אדם שהעמיד צלם בהיכל כלום יש בו תשובה, אמר להם הקב"ה אם איני מקבלו בתשובה הרי הדלת נעול כנגד כל בעלי תשובה, מה עשה הקב"ה חתרו לו כמין חתירה אחת תחת כסא הכבוד שלו ושמע תחנתו, הה"ד ויתפלל אליו ויעתר לו ויחתר [לו]. א"ר אלעזר בר רב שמעון שכן בערבייא קורין לעתירא חתירתא. וישיבהו ירושלם למלכותו, במה השיבו רב שמואל בר נחמני בש"ר חמא אמר ברוח השיבו כמה דאת אמר משיב הרוח. וידע מנשה כי ה' הוא האלהים באותה שעה אמר מנשה אית דין ואית דיין....

¹⁰ ישעיה (פלי"ט א-ח) בעת ההוא שלח מרדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו וישמע כי חלה ויחזק: וישמח עליהם חזקיהו ויראם את בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת השמן הטוב ואת כל בית כליו ואת כל אשר נמצא באוצרתיו לא היה דבר אשר לא הראם חזקיהו בביתו ובכל ממשלתו: ויבא ישעיהו הנביא אל המלך חזקיהו ויאמר אליו מה אמרו האנשים האלה ומאין יבאו אליך ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה באו אלי מבבל: ויאמר מה ראו בביתך ויאמר חזקיהו את כל אשר בביתי ראו לא היה דבר אשר לא הראיתים באוצרתי: ויאמר ישעיהו אל חזקיהו שמע דבר ה' צבאות: הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתך עד היום הזה בבל לא יותר דבר אמר ה': ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל: ויאמר חזקיהו אל ישעיהו טוב דבר ה' אשר דברת ויאמר כי יהיה שלום ואמת בימי:

¹¹ רד"ק (מלכים ב פ"כ יח) אשר תוליד יקחו - יקח כתיב וקרי יקחו ואמרו זה דניאל חנניה מישאל ועזריה: והיו סריסים - מחלוקת בדברי רז"ל מהם אמרו סריסים ממש ומה: אמרו שנסתרס' ע"ג בימיהם כלומר שהכירו הכל שאין בה ממש וי"ת רברבין כמו שרים ועל דניאל חנניה מישאל ועזריה אמר שהם היו בהיכלי מלך בבל ונאמר עליה' מבני יהודה והם היו מזרע המלוכ' כי כן אמר נבוכדנצר לבקש מזרע המלוכ' ומן הפרתמים:

¹² סנהדרין (צג ע"א) אמר רבי יוחנן מאי דכתיב ראיתי הלילה והנה איש רוכב על סוס אדום והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה [וגו'] מאי ראיתי הלילה ביקש הקדוש ברוך הוא להפוך את כל העולם כולו ללילה והנה איש רוכב אין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר ה' איש מלחמה ה' שמו על סוס אדום ביקש הקדוש ברוך הוא להפוך את העולם כולו לדם כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה נתקרה דעתו שנאמר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה ואין הדסים אלא צדיקים שנאמר ויהי אומן את הדסה ואין מצולה אלא בבל שנאמר האומר לצולה חרבי ונהרותיך אוביש מיד מלאים רוגז נעשים שרוקים ואדומים נעשו לבנים.

מאמר אי זה ספר כריתות
סוד הנחמה המתגלה מעובדת חולאתו של חזקיה

הולדת בן רשע כמנשה בגלגול ההעלמה שלאחר ההתחזקות – חזקיה ומנשה עסקו בבירור סוד הנחמה וכך עצם מה שנולד לחזקיה בן רשע כמנשה גם זה הסתובב בהעלמה זאת שאחר התחזקותו, בביקור עבדי מרודאך בלאדן אצלו, כדברי האוה"ח הק' הידועים¹³ שע"י שהרהרה בהם אשתו של חזקיה שהיתה בתו של ישעיה נולדו בניו הרשעים שלבסוף נגלה על ידי זה גודל כח עצמותם הטוב של בני ישראל אף לאחר שנפלו בתכלית השיפלות, דנמצא שבהתחזקותו של חזקיה שאין שום יאוש בעולם, בזה זכה בשותפותו של ישעיה בתתו לו בתו לאשה, לירד לתוך תכלית ההעלמות ולגלות שגם בהם אין מצב של יאוש כלל.

פרשת חולאתו של חזקיה והמסתעף הוא השורש לדברי הנחמות

נמצא ששפיר שייך מאורע זו אל הנחמות, ואדרבא זה היה חלק מן הבירור שהתברר לישעיה כחו בהפיכת נבואתיו הקשות של ירמיה לטוב כמבואר בחז"ל, באורו של משיח שגילה חזקיה לבטל הנבואה הקשה בהארת אין שום יאוש, וכאן גם התברר לישעיה סוד הנחמה שינבא לישראל דאין שום יאוש מכיון שעצמותם הוא טוב, וכמו שרואים שאחר סיום פרשת חזקיה מתחיל פרקי הנחמות (ישעיה מפרק מ והלאה) שתחילתו 'נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם', שזאת אומרת שפרשת עמידת חזקיה מחליו הוא השורש לסוד הנחמה הטמונה בדברי הנחמות שלאחריו.

¹³ אור החיים על בראשית פרק מט פסוק ג
גם יש לגלות הבחנה אחת בזה, כי יש אדם כי יולד יהיה טבעו להוט אחר עשות רע ויגדל עשות רשע, ויש אדם טבעו בלא שום טורח יחדל מבחינת הרע ובנקל יחזור לאחור אם יחפוץ, דבר זה ימשך מההרכבה בשעת זריעי אם נפש אדם הזורעי חושבת בחשק המעשה לצד המעשה כי יערי לו, ואין צריך לומר אם יתן עינו בכוס אחר, או יחשוב במחשבות שלא במינו הטהור, וצא ולמד מבני חזקיה ע"ה שיצאו שני עובדי ע"ז (ברכות י:) לצד מחשבת המוליד בעממים, כי המחשבה באותו מצב בונה הבנין בנולד:

אי זה ספר כריתות (ב)

בביאור סתירות הכתובים ומאמרי חז"ל בענין אי ניתן ספר כריתות לישראל

סתירת הפסוקים ואתן את ספר כריתותיה אליה ואי זה ספר כריתות אמכם

הנה עמדו המפרשים על הסתירות שיש בענין ספר הכריתות בין קוב"ה וכנסת ישראל, דהנה הנביא ישעיה אמר 'אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה' ובספר ירמיה (ג. ה) מפורש להיפך שכתוב שם 'שלחתיה ואתן את ספר כריתותיה אליה': הרי שכתוב מפורש שהקב"ה נתן ספר כריתות לישראל, ומה זה שאמר ישעיה שהקב"ה יאמר לישראל 'איה ספר כריתות אמכם' ויש מן המפרשים (רד"ק¹⁴ ועוד) שתירצו שהפסוק בירמיה קאי על עשרת השבטים וישעיה מיירי משבט יהודה שלהם לא נתן ספר כריתות ע"ש.

גדולה תשובה גדולה ל"ת שבתורה – הוא ל"ת דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה הכ' בגרושה

אולם עדיין יש להקשות על זה ממה שאמרו חז"ל (יומא פו.) "אמר רבי יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר (ירמיה שם ג. ב) 'לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה'": ופירש"י דכונת הגמ' שמצות תשובה דוחה לא תעשה ד'לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה' הכתוב¹⁵ באשה הגרושה מאישה שנשאה לאיש אחר שאסור לבעלה הראשון לשוב לקחתה: הרי שמבואר בגמ' שהקב"ה נתן גט כריתות לכל ישראל שבפשוטות הוא קאי על מצות התשובה שלנו שאנו משבט יהודה ובנימין שנשארו, וצריך ביאור לפי"ז איך יתיישב הכתוב 'אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה' אתמהה.

¹⁴ רד"ק (ירמיה ג. ח) ואתן את ספר כריתותיה אליה והנה אמר ישעיהו איזהו ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה וירמיהו אמר ואתן את ספר כריתותיה אליה פי' המפרש כי ירמיה דבר כנגד עשרת השבטים שנתן להם ספר כריתות שלא יהיה עוד מהם מלך כי בקבוץ גליות אמר ודוד עבדי נשיא להם לעולם ואמר ולא יחצו עוד לשתי ממלכות אבל ליהודה לא נתן ספר כריתות אלא כבעל שמוציא אשתו מביתו שקצף עליה אבל לא נתן לה ספר כריתות מפני שעתיד להחזירה אליו וכן יהודה עתיד להחזיר המלכות אליו ונוכל לפרש גם כן לפי שעשרי השבטים לא שבו בשוב הגלות מבבל ועוד משגלו לא יצאו ממקום גלותם וארץ להם הגלות מאד הרי הם כאילו נתן להם ספר כריתות ואע"פ שעתידים לחזור אבל שבט יהודה הרי הם כאילו לא נתן להם ספר כריתות שהרי שבו לארצם אחר שבעים שנה וישבו בארצם ת"כ שנה ואע"פ ששבט יהודה לא גלו עדיין הנביא דבר על העתיד ונחמה שמנחם ישראל שהם בזה הגלות שישבו כי לא נמכרו כי אם בעונותיהם ובשובם אל האל ישיב שבותם ואמר כנגד יהודה אי זה ספר כריתות כלו' כי קרובים אתם לשוב אלי כמו ששבתם פעם אחרת כי אין ביני וביניכם כריתותי ובשובם ישובו גם כן שאר השבטים כי דוד ימלוך על כל השבטים וכן אמר יחזקאל הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד ואפילו שנתן להם ספר כריתות כבר היה הכריתות גדול וארץ גלותם מאד והנה ישיב שבותם עם שבט יהודה:

¹⁵ ספר דברים (כד א-ד) כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו: ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר: ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו או כי ימות האיש האחרון אשר לקחה לו לאשה: לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה כי תועבה הוא לפני ה' ולא תחטיא את הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה:

כתב לה גיטה ועמד וחטפו ממנה – דברי המדרש התמוהים בסוד ספר הכריתות שנתן הקב"ה לישראל

והנה במדרש (איכ"ר א ג) איתא מילתא דתמיהה למאוד בענין זה, וזה תוארו: "ד"א היתה כאלמנה ר' חמא בר עוקבא ורבנן ר' חמא בר עוקבא אמר לאלמנה שהיתה תובעת מזונותיה ולא היתה תובעת כתובתה ורבנן אמרין למלך שכעס על מטרונה וכתב לה גיטה ועמד וחטפו ממנה וכל זמן שהיתה מבקשת לינשא לאחר היה אומר לה היכן גיטיך וכל זמן שהיתה תובעת מזונותיה היה אומר לה ולא כבר גרשתיך כך כל זמן שישראל מבקשים לעבוד עבודת כוכבים היה אומר להם הקב"ה (ישעיה נ) אי זה ספר כריתות אמכם וכל זמן שמבקשים לעשות להם נסים כבתחלה אומר להם הקב"ה כבר גרשתי אתכם הה"ד (ירמיה ג) שלחתי ואתן את ספר כריתותיה אליה, והדברים תמוהים ביותר דממה נפשך אם הגט לא חל איך פוטר עצמו הקב"ה מטענת מזונות (כמבואר במפרשים דהניסים הם בדמיון המזונות כמשל המדרש ע"י בתוס' יוה"כ להלן בהערה), ואם חל הגט למה נאסרו להיות לאיש אחר, אתמהה תמיהה גדולה. [וע"י בתוספת יום הכיפורים]¹⁶ שביאר שהקב"ה חזר מן הגט תוך כדי דיבור ותלוי דבר זה אי דין תכ"ד הוא מה"ת או מדרבנן וזיל הכא לחומרא והכא לחומרא ע"ש, ועוד לאלוה מילין לתרין דברי המדרש ביותר פשטות].

הגט לא חל משום דכי לי כל הארץ ולא יצא הגט מרשותו ית' (בני יששכר)

והנה בספה"ק מצינו כמה ביאורים על סתירת הפסוקים, בבני יששכר (מאמרי השבתות - מאמר ז) כתב בזה"ל: "אבל אני אומר שאי אפשר לומר כזאת שהש"י נתן גט פיטורין לכנסת ישראל, דהרי כתיב אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי [ישעיה נ א], והן אמת שיש בדברי נבואה פסוק הסותר לזה, מה שדרשו עליו בגמרא [יומא פו ע"ב] גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה דכתיב הן ישלח איש את אשתו וכו' הישוב אליה עוד וכו' ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ד' [ירמיה ג א], הנה

¹⁶ ספר תוספת יום הכפורים (יומא פו): עוד י"ל דרך זה במונח שהקב"ה גירש כ"י ודן כשלוחין וגרושין כי כן מוכח פשטיה דקרא דירמיה ומש"ה שלחתי ואתן ספר כו', ואע"ג דבישעיה כתיב איזה ספר כריתות אמכם, הנה רז"ל במדרש איכה אמרו פסוק היתה כאלמנה רבנן אמרי למלך שכעס על מטרונה [וכתב לה גיטה ועמד וחטפו ממנה וכל זמן שהיתה מבקשת לינשא לאחר היה אומר לה היכן גיטיך, וכל זמן שהיתה תובעת מזונותיה היה אומר לה ולא כבר גרשתיך. כך כל זמן שישראל מבקשים לעבוד ע"י היה אומר להם הקב"ה [ישעיה נ] אי זה ספר כריתות אמכם, וכל זמן שמבקשים לעשות להם נסים כבתחילה אומר להם הקב"ה כבר גרשתי אתכם הה"ד [ירמיה ג] שלחתי ואתן את ספר כריתותיה אליה], והדבר קשה להבין איך תפיס חבלא בתרי רישין.

ויראה דענין זה תלוי במ"ש פרק יש נוחלין דף קכ"ט [ע"ב] ובנדרים דף פ"ז [ע"א] והלכתא תוך כדי דיבור דמי וכתב רשב"ם פרק י"ג [ק"ל ע"א] ד"ה קידושין שאם קידש אשה בפני עדים וחזר תוך כ"ד ואמר ליהוי מתנה אין שומעין לו וחומרא דרבנן היא כו' אלמא מדאורייתא בכלהו מילי אפי' בגיטין וקדושין תכ"ד כדבור דמי, אבל הר"ן בנדרים כתב בשם ר"ת דתוך כ"ד כדבור דמי תקנתא דרבנן הוא כו' יע"ש,

ולפי שתי הסברות הללו יובן המאמר הנזכר אשר המשילו רז"ל למלך שכעס על מטרונה ונתן לה גיטה ובתוך כ"ד חזר בו וחטפו ממנה וכל זמן שהיתה רוצה לינשא לאחר אומר לה היכן גיטיך כלומר שכבר חזרתי בי תוך כ"ד ואין את יכולה להנשא משום חומרא דא"א, אבל כשהיא תובעת מזונות לענין ממון הקל הבעל הוא מוחזק ואין מוציאין מידו מספק דא"ל והלא גרשתיך. ואע"ג דאמרין פרק אלמנה נונית דף צ"ד אמר ר' זירא מגורשת ואינה מגורשת חייב במזונותיה, כבר אמרו המפרשים דמדינא פטור, והראיה דירשוו אין חייבין לזונה, אלא תקינו רבנן שיוון אותה הבעל בחייו משום דאגידא ביה כדי שמחמת דוחקו יתן לה גט כריתות כדי שתוכל להנשא לאחר, ותקנה זו לא שייכא גבי קב"ה דאין לו שום דוחק לעשות נסים לישראל דהם המזונות דיותר מה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק. באופן דעלה בידינו דכ"י נתגרשה ואח"כ חטף הקב"ה הגט מידה בתוך כ"ד וכשרוצה לינשא לאחר א"ל איזה ספר כריתות וכשמבקשת נסים א"ל שלחתי ואתן [את] ספר כריתותיה אליה כו'.

נראה דכביכול הש"י נתן גט לכנסת ישראל, על כן לבי אומר לי לדרוש באופן כזה, דמה שהשליך הש"י כביכול גט פטורין לכנסת ישראל הוא למען לאיים בכדי שיקבלו על עצמם לשוב אבל באמת הגט לא היה גט דהרי כל העולם כולו חצירו של הקב"ה, וזהו שאמר הש"י אי זה ספר כריתות אמכם וכו', דאם הייתי נותן הגט בידה הנה היה הגט בנמצא בידה, ואיה הוא, על כרחך לומר שלא נתתי בידה רק הוא בהשלכה, והנה כל העולם שלי והגט אינו גט:

"ובזה יתבאר לך בפרשת נתינת התורה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו' והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש [שמות יט ה], דקשה למה הפסיק באמצע הבטחת ישראל והוא ליה למימר והייתם לי סגולה וממלכת כהנים וגוי קדוש, ב' מהו הנתינת טעם כי לי כל הארץ, וכבר דברו בזה המפרשים, ולפי דברינו הנ"ל יתכן שאמר הש"י ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם וכו', רצ"ל כאשר תקבלו כעת הקידושין והיחוד כביכול, אזי והייתם לי סגולה מכל העמים, אפילו אם יגרום חטא ח"ו ותהיו מפוזרים בכל העמים תהיו לי גם משם לסגולה כי לא מהני לכם זריקת הגט כי לי כל הארץ ובכל מקום החצר שלי הוא, על כן אפילו אחר הגט ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" עכ"ל:

הגט לא חל משום שבנ"י הם בחי' משלחה וחוזרת שאין להם מקום כי אם אצל הקב"ה (חי' הרי"ם)

ובשיח שרפי קודש (עש"ת) הובא מהלך בזה בשם החידושי הרי"ם וזה לשונו: "בשבת תשובה הי' אומר החי' הרי"ם זי"ע בזה"ל, בשבת תשובה אמרתי סברא והוא אמת, כתיב אי' ספר כריתות אמכם, וכתיב ואתן לכם ספר כריתות, והי' אומר לאחר שקימ"ל ושלחה מביתו מי שישלחה ואינה חוזרת יצתה זו שמשלחה וחוזרת, וישראל בודאי המה משלחים וחוזרים, שאפילו אם ישלח אותם אלף פעמים המה חוזרים, משום שאין לישראל מקום אחר רק אצל הקב"ה שזה הוא חיותם, ואם חלילה לסור לגמרי מהקב"ה, אינם רוצים בחייהם, ובודאי הדין שהגט לא הוי גט אף שנתנו להם ושפיר הכתוב צועק אי' ספר כריתות" ע"כ. ואף אנן נבוא לימא ביה מילתא בסודן של דברים, וגם לבאר סוד הנחמה שבפסוק זה כנראה ממה שאמרו ישעיה הנביא בפרקי הנחמה וגם אנו אומרים אותו בהפטרות ז' דנחמתא (הפטרות עקב).

גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעמד הר סיני

הנה המהר"ל¹⁷ בספרו נר מצוה (על חנוכה) מבאר הפסוק שבנבואת נחמת ישעיה שגם אותו אומרים בהפטרות עקב בהתחלתו, הוא הפסוק (ישעיה מט טו) "גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך" שנאמר

¹⁷ ספר נר מצוה (ישעיה מט, יד), היינו עזובה היינו שכוחה. אמר ריש לקיש, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, אדם נושא אשה על אשתו ראשונה זוכר מעשה הראשונה, אתה עזבתני ושכחתני. אמר לה הקב"ה, בתי, י"ב מזלות בראתי ברקיע... ואת אמרת עזבתני ושכחתני. התשכח אשה עולה (שם, טו), אמר הקב"ה, כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר. אמרה לפניו, רבש"ע, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל. אמר, גם אלה תשכחנה (שם, ט"ו). אמרה לפניו, רבש"ע, הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך, שמא תשכח לי מעשה סיני. אמר לה, ואנכי לא אשכחך (שם, טו). והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא, מאי דכתיב גם אלה תשכחנה, זה מעשה העגל, ואני לא אשכחך זה מעשה סיני. עד כאן.

לאחר פסוק (שם מט יד) 'ותאמר ציון עזבני ה' ואדני שכחני התשכח אשה עולה מרחם פרי בטנה' ואיתא במדרש על זה "אמרה לפניו, רבש"ע, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל. אמר, גם אלה תשכחנה. אמרה לפניו, רבש"ע, הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך, שמא תשכח לי מעשה סיני. אמר לה, ואנכי לא אשכחך"

הקשר שבין הקב"ה לישראל מצד בני ישראל היה שייך בו ניתוק (מהר"ל)

ומאריך שם המהר"ל בביאורו ותמצית היוצא מדבריו הק' שמצד בני ישראל היה אפשר שינתק הקשר שבינם לבין אביהם שבשמים וכמו שרואים שמיד בהיותם לעם ה' עשו את העגל שזה מורה על פגם בהעצם מכיון שעשו כן בתחילת החיבור (ועי' שם מה שביאר זאת בדקות), וזהו מה שרצו היונים בגזירתם על ישראל 'כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל' שרצו בזה לעורר חטא העגל שהיתה שור אוכל עשב, שחטא זה הוא גילוי שאין חיבורם אל הקב"ה חיבור של עצם, ושייך בזה פירוד.

החיבור שבין ישראל להקב"ה מצד הקב"ה אין שייך בו ניתוק והסרה (מהר"ל)

וממשיך המהר"ל לבאר דכל זה הוא רק מצד ישראל, אולם מצד העילה הוא הקב"ה אין שייך שינתק הקשר שבינו לבין בני ישראל כלל וכלל, והא לך מקצת מלשונו הצריך לענינינו "אבל החבור והצירוף שיש לישראל אל הקדוש ברוך הוא מצד אחר, והוא חבור מצד העילה עצמה. וחבור שהוא מצד העילה אין לדבר זה שהוא מצד העילה יש לו שנוי. כי מצד העילה אין שנוי, רק ההשתנות הוא מצד העלול שהוא בעל שנוי. וזה מפני שאין לישראל דבר בעצמם עד שיהיה הסרה שייך בהם, רק השם יתברך בחר בס, ודבר זה הוא מצד העילה. ולכך, ואנכי, כי הם, יתברך אמר להם אנכי ה' אלקיך (שמות כ, ב) וזהו מצד העילה, וזה אין שכחה לו, דבר שהוא מצד העילה. וזה כי אנכי הוא מצד שהוא יתברך עילה להם, ובפרט עילה מחויבת כמו שמוכיח הלשון שאמר אנכי ה' אלקיך אשר

והשכחה שנאמר כאן, אין הפירוש כמו השכחה שהוא אל האדם, כי ח"ו שיהיה נאמר שכחה בו יתברך. אבל השכחה הנאמרת כאן ר"ל הסרה וסילוק מאתו, כמו שאמר (ישעיה מט, יד) ותאמר ציון עזבני ה', היינו הסילוק וההסרה מן השם יתברך: ואמר (שם, טו) התשכח אשה עולה, והחבור הזה הוא מצד עצם ישראל: ויש סילוק גם כן לזה, במה שישראל נפרדים מהשם יתברך על ידי מעשה עגל, שמיד שהוציא אותם ממצרים ונתן להם התורה עשו את העגל. וזה נראה שיש פירוד וסילוק לישראל בדבר מה מן השם יתברך מצד עצם ישראל, שאילו היה לישראל חבור לגמרי אל הקדוש ברוך הוא מצד עצמם, לא עשו העגל בראשית כאשר לקח השם יתברך את ישראל לעם. ומיד שהוציא אותם ממצרים ונתן להם התורה, עשו את העגל, ודבר זה מורה בודאי כי יש כאן סילוק ופירוד. וכמו שיש להם חיבור וקירוב אל השם יתברך מצד עצמם, כך יש להם גם כן פירוד מצד עצמם.

וזה כי כמו שיש לאב חבור וקשור לבנו זה לזה מצד כי זה הוא האב וזה הוא הבן, כך יש להם פירוד גם כן בצד מה. כי אב ובן הם מחולקים בעצמם, שזה הוא אב וזה בן, ודבר זה נחשב פירוד. ולפיכך בודאי יש כאן סילוק ופירוד מצד זה, ולכך אמרו לישראל (ויקרא רבה יג, ה) כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, כי מצד העגל שעבדו ישראל את העגל מיד שנתן להם התורה, דבר זה מורה כי יש כאן סילוק והפרדה בעצם שלהם. ועל זה אמר כי (שם, טו) גם אלה תשכחנה. ואמר אף על גב שהענין הזה שהוא חבור האם אל פרי בטנה הוא ענין חזק וקשה שיהיה כאן סילוק ופירוד, ואם כן ראוי היה מצד שישראל הם בניו שלא יהיה סילוק ושכחה לדבר זה, מכל מקום יש כאן סילוק והסרה לדבר זה כי אב ובן חלוקים הם כמו שאמרנו. ולכך יש הסרה כאשר ישראל אין עושים רצונו של הקדוש ברוך הוא, ושייך בזה שכחה אילו לא היה חבור מצד אחר לישראל רק מצד שהם בניו. אף כי הוא דבר קשה, היה שכחה לדבר זה:

אבל החבור והצירוף שיש לישראל אל הקדוש ברוך הוא מצד אחר, והוא חבור מצד העילה עצמה. וחבור שהוא מצד

הוצאתיך מארץ מצרים (שם כ, ב). ואם כן אי אפשר שיהיה סילוק לזה, דבר שהוא מצד העילה, כי הוא יתברך עילה מחויבת לישראל, ודבר שהוא מצד העילה אין סילוק לזה כלל¹⁸..

וז"ש (ישעיה מט, טו) ואנכי לא אשכחך, פירוש, אף על גב שיש הסרה וסילוק אף שהם בנים נחשבים כמו שאמרנו, מכל מקום מצד העילה הוא השם יתברך ואינם מיוחדים לעצמם אין להם הסרה, והיינו ואנכי לא אשכחך. כי זה מה שנקראו ישראל בנים להשם יתברך, דבר זה מצד המקבל שנקראו בנים, ואין זה מצד העילה, ולדבר זה יש לו הסרה וסילוק. אבל ואנכי שהוא יתברך אלקיך. וזה שאמר (שמות כ, ב) אנכי ה' אלקיך, כלומר שאני ה' אלקיך ואין תולה בכם, רק כי כך מחויב מן השם יתברך שהוא העילה, ומן השם יתברך שהוא העילה מחויב שאני אלקיך. והדבר שהוא מחויב אין לו שנוי, ותקבלו אותי לאלוה, כאשר דבר זה מחויב על כל פנים, ולפיכך ואנכי לא אשכחך (שם מט, טו) כי דבר זה הוא מצד העילה "ע"כ.

ואתן את ספר כריתותיה שבנבואת ירמיה הוא הכריתות שמצד בני ישראל

ובזה יתיישב לן הסתירה בין נבואת ירמיה לנבואת ישעיה בענין ספר הכריתות שבין הקב"ה וישראל, דמה שכתוב בנבואת ירמיה שנתן הקב"ה ספר כריתות לישראל היינו מצדם וכלשון הכתוב 'ואתן את ספר כריתותיה אליה' כריתותיה"ה מבטא שמצדם שייך ניתוק הקשר ועל זה אמרו ז"ל שגדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה היינו לא תעשה דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחר שגירשה, והוא מכין שמצדם שייך גט כריתות, ובכל זאת גילה הקב"ה כח התשובה שידחה ל"ת זה וכמו שיתבאר ענינו להלן.

אי זה ספר כריתות שבנבואת ישעיה הוא מצד השי"ת שלא שייך בו כריתות

אולם הנביא ישעיה אומר בשם ה' 'אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה' כריתות ולא כריתותיה, שבא לנחם את ישראל כשלוחא דרחמנא בגלות להם שאף שמצדם שייך ניתוק וכריתות כנראה ממעשה העגל בתחילת חיבורם, אולם מצד הקב"ה אין מציאות של ספר כריתות, מכיון שמצדו יתברך אי אפשר שהקשר שבינו לבינכם ינתק כלל וכלל.

בנ"י חוששים שה' עזבם בתת להם ספר כריתות – במחשבה זו מונים הגוים את ישראל בגלותם – לכן

קראו שם שכונת מגורי היהודים בשם "גטו"

ודבר זה הוא נחמה גדולה לבני ישראל אחר שחשבו שה' עזבם ושכחם ככתוב קודם לכן 'ותאמר ציון עזבני ה' ואדני שכחני' שחושבים שנותק הקשר בהנתן להם ספר כריתות ואי אפשר להם

¹⁸ המשך דברי המהר"ל שם. ולכך אמרו ישראל נעשה ונשמע (שמות כד, ז). ואלו אמרו נשמע ונעשה היה להם דעת עצמם כמו כל בריה שיש לו דעת עצמו, ולא היה להם דבר זה. רק כי הם היו נמשכים אחר השם יתברך, הוא העילה, והכל הוא מצד העילה ולא מצד עצמם, וכאילו אינם דבר בעצמם, ולפיכך הקדימו נעשה לנשמע, ולא היו תולים בדעת עצמם, רק כל אשר יגזור עליהם השם יתברך יעשו מבלי שיבחנו הדבר בדעתם. אם כן אין להם דעת עצמם, ודבר שאינו מציאות לעצמו רק הוא תולה בו יתברך, לא שייך סילוק והסרה מאתו.

לחזור לקשרם הראשון מכיון שזנו מאחריו, וכן הגוים מונים אותם בגלותם במחשבה זו כגזירת יון שיכתבו שאין להם חלק באלוקי ישראל, כאומרים להם שגירשם ה' מאתו ולא יחזיר אותם אליו עוד ח"ו, וכן כתב ברמ"ד וואלי (כת"י הובא במש"ז ישעיה נ) 'שלכן הנוצרים הרשעים קוראים לשכונת מגורי היהודים בשם "גטו" לרמז בכך, שכאילו הקב"ה שילח אותם בגט פיטורין, והם השתמשו בשם היהודי (גט) לשם כך, כדי שהיהודים יכירו בעובדה שהקב"ה חלילה מאס בהם וגירשם מארצו ומהיכלו ויחשבו שלא יוסיף עוד להחזירם ח"ו".

איה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי – הכונה שמצד הקב"ה אי אפשר להקשר שינתק כלל

על זה מנחם הנביא שהקב"ה אומר להם 'איה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי' שלחתי דייקא שאומר להם שמצידי אי אפשר הקשר להתנתק, וכמו שאמר מקודם 'גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנוכי לא אשכחך זה מעמד הר סיני', והדבר מתחבר אל מה שנתבאר לעיל בסוד שאגת הצדיק 'דאין שום יאוש בעולם' אף כשהאדם מרגיש מצדו שהופרד קשרו מחי החיים ע"י מעשיו המגונים, מכל מקום מצד הקב"ה אי אפשר להקשר שינתק כלל וכלל.

ישוב דברי המדרש התמוהים – בקשת מזונות מצד האשה איסור לזנות תחת אחרים מצד הבעל

ובזה יתבאר דברי המדרש התמוהים, שכשבני ישראל מבקשים נסים שהוא בחי' בקשת מזונות אומר להם הקב"ה שנתן להם ספר כריתות, וכשרוצים לנטות מאחריו אומר להם 'איה ספר כריתות אמכם' ואיך אפשר לאחוז החבל בשני ראשין, ולפי דרכינו יתבאר דהנה חיוב המזונות הוא מפאת הקשר שמצד האשה כמובן, שמצד זה שייך גט כריתות בהחיבור שבין הקב"ה וישראל כמו שביאר המהר"ל, לכן אומר להם הקב"ה שנתגרשו ופטור מלזון אותם, משא"כ האיסור שתלך האשה אחר אחרים הוא פגם מצד הבעל שמכיון שהאשה מקושרת לבעלה מצדו אסור לה לזנות מאחריו, ומכיון שמצד הקב"ה אין שייך שינתק הקשר בגט כריתות לכן אומר להם הקב"ה איה ספר כריתות אמכם, מכיון שאין מציאות של כריתות בהקשר שבינינו.

גדולה תשובה שדוחה ל"ת דלא יוכל בעלה הראשון ול"ת דסוטה שנאסרה על בעלה

ובעומק זהו גם הטעם והסיבה מה שלא נאסרו בני ישראל על הקב"ה מצד שזנו תחתיו עוד לפני שגרשם כדין אשה שזינתה תחת בעלה, ולפי דברי התוס' יוה"כ בשם המהרי"ט¹⁹ זהו גם

¹⁹ ספר תוספת יום הכפורים (יומא פו): ולע"ד יראה לתרץ כשנבאר תחלה מ"ש ר"י גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה איזהו האי ל"ת, ולכאורה יראה דה' גירש לכנסת ישראל והלכה כ"י ונשאת לאחר דהיינו דע"ז ואסורה לחזור לבעלה הראשון דהיינו הקב"ה משום לא יוכל בעלה הראשון כו'. אמנם זה א"א לומר דה' גירש לכ"י דהרי כתיב בישעיה ס"ו ו' איזה ספר כריתות אמכם כו'. ותו שישראל שע"ז לא חשיב כנשאת לאחר אלא כמי שזנתה עם אחר כדכתיב ואת זנית רעים רבים וגרושה שזנתה מותרת לחזור לבעלה. וראיתי למהרי"ט בדרשותיו דף קצ"ח דעמד בסתירת הפסוקים דירמיה ס"ג' משמע שהם גרושי' ומישעיה ס"ג' נ' משמע דלא נתגרשו, ותירץ דהאמת הוא דלא נתגרשו אלא מה שע"ז ישראל הוי כא"א שזנתה תחת בעלה דאסורה לבעלה בלאו לדעת חכמים כמו שאמרו ביבמות דף י"א דמאי לא יוכל בעלה הראשון לקחתה אחרי אשר הוטמאה דרשי' לרבות סוטה שנבעלה,

כונת הגמ' דגדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה היינו הל"ת של סוטה שזינתה תחת בעלה ע"ש, והיינו מכיון שמצד הקב"ה לא שייך שתנתק הקשר העצמי שהוא גבוה למעלה מכל ניתוק הבא מצידנו, וזהו סוד כח התשובה שהקב"ה מגלה הקשר העצמי שבינינו שמצידו ולכן גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה, היינו בין כפירש"י שהכונה על ל"ת של מחזיר גרושתו ובין כפירוש התוס' יוה"כ שהכונה על ל"ת של סוטה שזינתה תחת בעלה, שכל אלו הלאוין שייך רק בקשר של בני אדם שאין הקשר עצמי כל כך כהקשר שבין קוב"ה וישראל שהוא חד באחדות גמור ללא אפשרות של פירוד כלל.

הקדמת דברי הנחמה לפני החרבן צ"ב – כריתת ברית המילה קודם שבא לכלל דעת – וסוד נתינתה קודם מ"ת

ובדרך זה אנו זוכים להבין דבר הצריך ביאור לכאורה והוא מה שניבא ישעיה נבואת הנחמות עוד לפני החרבן, ומה גם שנאמרו עוד לפני תוכחותיו הקשות של ירמיה, ולכאורה איך שייך לנחם את האדם לפני הרגשת השבר, אולם לפי דרכינו יובן ענינו שהוא כסוד כריתת ברית המילה בהיות האדם תינוק בלי דעת, והוא בכדי לגלות קשר הברית שבו מצד הקב"ה למעלה מטעם ודעת שלא שייך בזה ניתוק של קשר, וזה עושים עוד לפני שהאדם בא לכלל דעת לקיים תורה ומצות מצידו שכפי המדובר מצד האדם היה שייך ניתוק הקשר, לכן מקדימים הקשר שמצד הבורא בכדי כשיגיע עת קיום הקשר מצד האדם יבנה קשרו על יסוד הקשר הנצחי שמצד הקב"ה. וכן הוא הענין מה שניתנה מילה לאברהם עוד לפני קבלת התורה בכדי לגלות קשר עצמי זה עוד לפני קבלת התורה מצד בני ישראל.

הקדמת הנחמה לפני החרבן בסוד כריתת ברית מילה לפני שבא לכלל דעת

הנה כי כן הוא סוד הקדמת הנחמה לפני החרבן, שכפי המתבאר סוד הנחמה הוא הגילוי שעצמותו של איש הישראלי הוא טוב גמור המקושר אל בוראו בכל עת ללא הפסק עד שאין מצב של

ואע"ג דידעין דסוטה שנבעלה אסורה לבעלה מדכתיב והיא נטמאה היינו איסור עשה אבל לאו לא שמענו, אתא ריבויא דאשר הוטמאה לרבות סוטה שנבעלה למיקם עלה בלאו, וקרא ה"ק לאמר הן ישלח כו' והלא דברים ק"ו ומה המחזיר גרושתו אחר שנשאת לאחר אסירא זנתה תחתיו לא כל שכן דאדרבה עיקר טומאה דכתיב אשר הוטמאה בסוטה שזנתה איירי ולהכי עביד ק"ו ואפ"ה אני אומר דאע"ג דאת זנית רעים רבים אפ"ה ושוב אלי נאם ה', ומ"ש בירמיה שלחתי ואתן ספר כריתות אליה פירש הרב דהגט היה פסול לפי שא"ל איני אישך איני בעלך ולא אמר הרי את מותרת יע"ש, ועיין כיוצא בזה בהליכות אלי דף ע"ד.

ולפי זה הדבר מובן דהל"ת הוא מא"א שזנתה דאסורה לבעלה מריבויא דקרא דאשר הוטמאה דדרשינן לה לרבות סוטה שזינתה דאסורה לבעלה בלאו, וכתבו התוס' בפרק אלו נערות דף מ' ד"ה ניתי עשה כו' ובכה"ג לא אמרינן עשה כו' משום דאית ביה לאו ועשה יע"ש, וא"כ היינו רבותא דתשובה שדוחה ל"ת שבתורה משום דכיון דהוי א"א שזנתה אסירא בעשה דכתיב גבי סוטה והיא נטמאה ואסירא בל"ת דלא יוכל בעלה כו' הוטמאה דדרשי ליה לרבות סוטה שזנתה דאסורה בלאו וזה חדוש גדול דעשה דתשובה דוחה ל"ת ועשה משא"כ בעלמא כמ"ש התוס'. ומה שהזכיר ר"י שדוחה ל"ת ולא הזכיר העשה, משום דאיסור עשה הוא פשוט אליבא דכ"ע מדכתיב והיא נטמאה אבל הל"ת הוא חדוש דפלוגתא דתנאי הוי פ"ק דיבמות דף י"א ע"ב דלר"י ו' כיפר א"א שזנתה לית בה לאו ודריש ונטמאה למעוטי מחזיר גרושתו מארוסין וחכמים דס"ל דאיסור גרושה הוי גם מן הארוסין דרשי ונטמאה לרבות סוטה שזנתה בלאו, נמצא דענין הלאו הוא חדוש וזה רמז ר"י במ"ש גדולה תשובה כו' לרמז דא"א שזנתה אית בה לאו כסברת חכמים וגדולה התשובה היא דאתי עשה דתשובה ודחי לא תעשה ועשה דא"א שזנתה ודוק:

יאוש אצל איש הישראלי כלל וכלל, גילוי זה היה צריך לגלות עוד לפני ההעלמה על הקשר שבגרמת החרבן והגלות, להתודע ולהגלות שקשרם הפנימית שיש בין בני" לבוראם הוא למעלה מן הגלות והחרבן ואין שייך בו ניתוק וכריתות, וזהו מה שנתגלה עוד לפני החרבן כסוד כריתת ברית המילה עם התינוק שאין בו דעת, דסוד קשר זה הוא למעלה מטעם ודעת, שלכן אופן גילוי זה הוא ג"כ למעלה מטו"ד, וגם בכדי להקדים גילוי הקשר לפני הניתוק החיצוני שעי"ז תהיה היכולת לבני ישראל להתנחם בגלותם בהארת הקשר הפנימי הלזה.

הביטו אל אברהם אביכם שהי' ראש לנימולים – גילוי עצם הטוב של ישראל נקרא בשם אברהם

וזהו מה שאמר הנביא ישעיה בדברי נחמתו לישראל (ישעיה נא אחרי פסוק 'אי זה ספר כריתות אמכם) "שָׁמְעוּ אֵלַי רְדִפֵּי צֶדֶק מִבְּקֹשֵׁי ה' הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֲצֵבֹתָם וְאֶל מַקְבַּת בּוֹר נַקְרָתָם: הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אָבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוּלְלֶכֶם כִּי אֶחָד קָרְאתִיו וְאַבְרָהָם וְאַרְבֶּהוּ: פִּירוּשׁוֹ שִׁבִיטוֹ אֶל אַבְרָהָם שֶׁהִיא רֹאשׁ לְנִימּוּלִים שֶׁלּוֹ נִיתְנָה מִצּוֹת מִלֵּה תַחִילָה עוֹד לִפְנֵי מֵתֵן תּוֹרָה, וְהוּא בְּכַדִּי לְהַאִיר בְּיִשְׂרָאֵל סוּד הַקֶּשֶׁר הַנִּצְחִי שֶׁמִּצַּד הַקֶּב"ה, וְמָה גַם סוּד עֲצֻמוֹתָם הַטּוֹב שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בּוֹ מִגַּע רַע כִּלְלֵי, שֶׁעֲצָם זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם 'אַבְרָהָם' כַּמְבוֹאָר הַרְבֵּה בְּסִפְהַ"ק שֶׁפֶת אִמְתָּ²⁰ בְּסוּד 'מִגֵּן אַבְרָהָם' שֶׁהַקֶּב"ה מִצְדוֹ שׁוֹמֵר עֲצָם זֶה מִכָּל רַע, וְאוֹתוֹ קֶשֶׁר הַתְּלוּי בְּגִילּוּי הַטּוֹב הַעֲצָמִי בְּזֶה מִנְחָמִים הַנְּבִיאִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹתָם וּשְׁפִלוֹתָם, וִיחַ"ר שִׁיתְקִיִּים בְּנוֹ הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחֵנו הוֹלֵךְ תְּמִים, 'בְּזִכּוֹת חֲתָן לְמוֹלֹת דָּמִים, לְבִשָּׁר בְּשׁוֹרֹת טוֹבוֹת וְנַחוּמִים', לְעַם אֶחָד מְפָזֵר וּמְפָרֵד בֵּין הָעַמִּים. בְּב"א.

²⁰ שפת אמת (חנוכה-תרל"ג) ואדמו"ר ז"ל אמר שפך זה רמז שלעולם נשאר נקודה בישראל אשר הקב"ה מגין עליה שלא יש שם מגע נכרי ועי"ז נאמר מגן אברהם. בחותמו של כ"ג רמז על אברהם אתה כהן כו' אדם הגדול...